

TIDLIG MODERNE INFORMATIONSHÅNDTERING

OM BRYDNINGERNE MELLEM GAMLE OG NYE VIDENSIDEALER I 1700-TALLET

■ JENS BJERRING-HANSEN

INDLEDNING

I 1720'erne og -30'erne var den fynske landsdommer Jacob Bircherod (1693-1737) travlt beskæftiget i sit studerekammer. Han brugte sin tilsyneladende ikke ubetydelige fritid på at indsamle, sortere og bearbejde informationer om andre danske lærde. Det resulterede i nogle af de mest fremmedartede og hengemte dokumenter, der knytter sig til det store, utrykte – og sikkert kun fragmentarisk overleverede – tekstkompleks af *collectanea* (dvs. litterære samlinger), excerptbøger og optegnelser fra tiden. En frugt af anstrengelserne er Bircherods liste over "Lærde Mænd på Samsø af det Nafn Hans eller Johannes".

Navnelisten stammer fra den litteratur- og åndshistoriske periode, der som et resultat af almindelig historiografisk fortætning samt smags- og idébestemt kanonisering, kaldes for Holberg-tiden. Men mentalt set er vi langt fra epokens hovedperson og hovedspor. Ludvig Holberg (1684-1754) har tilsyneladende aldrig forholdt sig til sine lærde samtidige, i hvert fald ikke på skrift. Men fra andre sammenhænge ved vi, hvordan han principielt stillede sig til den diskretion og langsomhed, som kendetegnede den samtidige lærdomskultur, som Bircherod tilhørte. I sin kulturhistoriske fremstilling af *Dannemarks og Norges Geistlige og Verdslige Staat* fra 1729 omtaler Ludvig Holberg to store og strandede ordbogsprojekter:

Ellers have udi disse sidste tider tvende fornemme Herrer taget sig paa, at give os fuldstændige Danske *Lexica*. Den første var Sal. Geheime Raad Moth, som derpaa har anvendt stor fliid udi mange aar. Den anden Herr EtatzRaad Rostgaard, som til et deslige arbeid har opofret ikke mindre tid. Og saasom begges *accuratesse* og erfaringer i det Danske sprog af adskillige andre prøver er saa meget bekiendt, saa er *Publici* længsel des større, at see dem snart komme for lyset.¹

---

1 Holberg: *Dannemarks og Norges Beskrivelse*, 181-182. www.holbergsskrifter.dk (21-03-2017).

Det er svært ikke at læse underteksten i de sidste linjer om publikums længsel efter ordbøgerne som en forundring over, hvor de blev af. I hvert fald når man kender Holbergs skarpe pen og hans effektive publiceringsmønster. Ordbogsmanuskripterne efter Matthias Moth (1649-1719) og Frederik Rostgaard (1671-1745) fra generationen før Holberg er blot eksempler på de mange og enorme samlinger af tekster og ord, der knytter sig til lærdomskulturen i slutningen af 1600-tallet og 1700-tallet, hvor "samleren" var en central om end diskret figur. Da samlingerne ikke alene ofte forblev utrykt, men også indimellem helt synes at have savnet bagvedliggende intentioner om offentliggørelse, har de i vidt omfang været overset af eftertiden, når 1700-tallets ånds- og videnskabshistorie er blevet fortalt. Begreber som "samler" og "samlervidenskab" blev ladet med negativ værdi, idet de lærdes aktiviteter blev anskuet gennem en moderne, oplyst prisme. Oplysningens offentlighedsforestillinger er blevet en naturlig del af moderne videnskabelig etos og praksis. Selvfølgelig skal videnskabeligt arbejde "komme for lyset", jf. Holberg.

Denne artikel har to formål. Det ene er at udpege 1700-tallet som et afgørende informationshistorisk moment, hvor en antikvarisk lærdomskulturel arv brydes med nye, oplyste idealer. Dette har ikke kun relevans i et 1700-talsperspektiv. Også i senere historiske momenter har arkiverings- og systematiseringshensyn stået over for nytte- og populariseringssynspunkter, når det har handlet om, hvad man har skullet stille op med de stadigt stigende informationsmængder. Artiklens andet formål er nærmere at undersøge og karakterisere det "tabende" lærde synspunkt: Hvordan udfoldede det lærde vidensarbejde sig? Og – frem for alt – hvad var erkendelsesinteressen, der lå til grund for arbejdet? For at sætte tingene på spidsen rettes opmærksomheden i den forbindelse på de kuriøse papirer efter Bircherod.² De bugner af "information", hvis man tager udgangspunkt i en definition, hvor information er identisk med spredte, små stykker oplysning, som er blevet fjernet fra deres oprindelig kontekst og tilrettelagt som godbidder, klar til at blive brugt og formuleret igen.³ For at komme til en forståelse af motivationer og eventuelle fremadrettede perspektiver i Bircherods optegnelser vil hans samlervirksomhed forsøgsvis blive opfattet som informationshåndtering. Følgelig må den kontekst, virksomheden indgik i blive forstået som en form for informationssamfund, hvor sortering og ordning af information var et påtrængende anliggende, der krævede en mobilisering af informationsspecialister.

Undersøgelsen af Bircherods lærde aktiviteter tager først og fremmest udgangspunkt i optegnelsesbogen GKS 3018 b 4° på Det Kongelige Bibliotek. Den

---

2 Bircherod-litteraturen er sparsom; det eneste nyere arbejde om Bircherod er Bøggild Johannsen artikel 'Slægten Bircherod' (2005), der giver et godt overblik over de forskellige projekter og vidensfelter, som optog de mange lærde slægtsmedlemmer. Det samme kan siges om udforskningen af mentaliteter og praksisser 1700-tallets lærdomskultur, se Bjerling-Hansen: 'Vidensamfundets forhistorie', 446-447, for en oversigt over moderne, kulturhistorisk anlagte studier af lærdomskulturen.

3 Nunberg: 'Farewell to the Information Age', 103-105.

har ingen titel, men den er af en bibliotekar, som hurtigt har forsøgt at kategorisere indholdet, anakronistisk og misvisende blevet rubriceret som både "afhandlinger" af og "breve" til den berømte samtidige historiker Hans Gram (1685-1748).

LÆRDOM, VIDEN, INFORMATION⁴

Inden for forskellige historiske discipliner har man i de seneste år kunnet iagttage en stigende tendens til at anlægge en historisk betragtning på den menneskelige omgang med information. Længe før vores tid har man i alle mulige sociale, kulturelle og politiske sammenhænge produceret, ordnet, udvekslet og handlet med information. Langt tilbage i historien har man noteret sig og beklaget sig over bøgernes mængde (*multitudo librorum*). "Der er ingen ende på de mange bøger, der skrives", hedder det i Det Gamle Testamente (Prædikernes Bog 12,12). Derfor bygger også mange af de måder, som vi håndterer de tiltagende informationsmængder på i dag, både praktisk og mentalt, på ældgamle mønstre. Informationsfundet har en forhistorie.

Den moderne historiske interesse har i høj grad knyttet sig til den kulturelle aktivitet i det tidlige moderne Europa ca. 1500-1800, som blev båret af det internationale, latinsprogede laug og netværk af lærde mænd (og ganske få kvinder) på tværs af lande- og konfessionsgrænser, som man kalder "den lærde republik". I et disciplinært set vidtforgrenet forskningsfelt kan man udpege to centrale tendenser. Hvor den første, informeret af boghistorie og filologi, orienterer sig mod teksterne og tekstarbejdet, er den anden af mere antropologisk og mentalitetshistorisk tilsnit og fokuserer i højere grad på de lærde aktører. Interessen retter sig imod hhv. informationshåndtering og vidensbærere, således at man kunne tale om 'informationshistorie' og 'videnshistorie'. Et karakteristisk og vigtigt bidrag til den informationshistoriske udforskning af lærdomskulturen er historikeren Ann M. Blairs *Too Much to Know. Managing Scholarly Information before the Modern Age* (2010). Heri giver Blair detaljerige indblik i kendte humanisters notesamlinger (fx Erasmus, Pape og Leibniz) og mere generelt i de humanistiske læse-, skrive- og husketeknikker. Bøgen udforsker desuden forskellige søge- og orienteringsredskaber i de trykte bøger (indholdsfortegnelser, indekser, layout m.v.). Dette leder Blair frem til en karakteristisk af en særlig læsemodus i lærdomskulturen: "consultational reading".⁵ Den involverede skimming og mønstring af store og uensartede tekstcorpora og er således lettere at forene med moderne *browsing* end med traditionelle forestillinger om den gamle, vegeterende læsning fra før den såkaldte 'læserevolution' omkring 1800.⁶ Den antropologisk og mentalitetshistorisk anlagte videnshistorie kommer fx til udtryk i historiske-

4 Dette afsnit er en komprimering af en større forskningsoversigt over nyere, international lærdomshistorie, Bjerring-Hansen: 'Vidensfundets forhistorie'.

5 Blair: *Too Much to Know*, 59.

6 Engelsing: 'Die Periode der Lesergeschichte'.

ren Anthony Graftons profilering af polyhistorfiguren og Martin Mulsows portætter af randeksistenser i den lærde republik.⁷ I disse og beslægtede studier bliver det klart, hvilke transformerende udviklinger de lærde som socialgruppe og det brede begreb om lærdom som ideal stod over for i 16- og 1700-tallet: Videnskaben blev specialiseret og institutionaliseret. Som *Leitwissenschaften* blev filologi og teologi udfordret af andre videnskaber. Nye medier gjorde sig gældende (særligt tidsskrifterne), ligesom det fælles arbejdssprog (latin) blev udfaset til fordel for lokalsprogene. Det er overordnet set kulturelle praksisser og sociale udfordringer af aktuel relevans, som de moderne humanister via informations- og videnshistorie genfinder hos deres forgængere. Vi har at gøre med en periode, hvor humanistisk viden var aktivt involveret i et beredskab, der skulle imødegå de stigende mængder af information. Samtidig har vi mod slutningen af perioden at gøre med en "humanioras krise" i version 1.0.

1700-TALLETS LÆRDOMSKULTUR I DANMARK-NORGE

"Information" og "viden", som vi forstår begreberne, fandtes ikke i de modersmålsordbøger fra omkring 1700, som blev omtalt indledningsvis. Man talte i stedet om "lærdom" (lat. *eruditio*). I den vigtigste, vægtigste og mest færdige af ordbøgerne, *Moths Ordbog*, der blev udgivet i 2014 i en digital udgave, har forfatteren Matthias Moth givet et interessant idiomatisk eksempel i artiklen om adjektivet "lærd": "lærde folk meddeler gerne deres videnskaber" står der.⁸ Desværre har Moth ingen kildenangivelser, så det er ikke godt at vide, hvorfra han har kompileret dette udsagn. Det interessante ved det er, at det ikke stemmer særligt godt overens med virkeligheden anno ca. 1700. Påfaldende mange af samtidens lærde ligesom Moth selv fik således intet som helst trykt. Måske er meningen, at de lærde gerne kommunikerede internt om deres fund og overvejelser, per brev eller under fire øjne, for fokuseringen på trykt kommunikation synes påfaldende pauver, når man sammenligner med de store åndshistoriske perioder, som Moths epoke lå klemt imellem: humanismen, der var intimt forbundet med bogtrykket, og oplysningen, der blev publicitetens og populariseringens tidsalder.

Moths ordbog er en vigtig kilde til forståelsen af, hvordan de lærde omkring 1700 (ønske)tænkte, jf. ovenstående eksempel, men også hvordan de arbejdede. Artiklen om "lærdom" kan således suppleres med den om begrebet "samling".⁹ Hovedbetydningen er den samme som i moderne normalsprog – "det at noget kommer sammen" – men med ordbogsartiklens specialbetydninger og brugseksempler fremstår det tidlig moderne samlingsbegreb både mere centralt og differentieret end i en senere tids bevidsthed. De to idiomatiske eksempler ("Jeg har

7 Grafton: 'The World of the Polyhistor's' og Mulsow: *Prekäres Wissen*.

8 www.mothsordbog.dk (13-10-2016), jf. Bjerring-Hansen, 'Moths ordbogsprojekt'.

9 *Ibid.* (uklart hvilken af de ovenstående, du refererer til (med mindre man læser brødteksten)).

ingen Samling derom" og "Hand har ingen Samling i sit Hoved dertil") vidner om, at den overførte betydning af ordet, som vi stadig har et levn af i det faste udtryk "sans og samling", var udbredt. Samling betød simpelthen viden og kundskaber, og i den lærde vidensproduktion udgjorde (ind)samling det første og ikke sjældent sidste led. Med en af specialbetydningerne – samling forstået som "Sammen-sankning af Skrifter" har vi bevæget os ind til arbejdsbordet i studerekammeret. Et andet ord for denne mere specialiserede form for samlingspraksis er "kompilering", dvs. at samle forskellige kilders oplysninger om et emne til et hele uden nødvendigvis at behandle stoffet selvstændigt. Kompilationen kan opfattes som den mest centrale lærde praksis.¹⁰ Resultatet kunne være trykte kompileringsarbejder, fx florilegier, konkordanser, kompendier, bibliografier eller ordbøger, eller utrykte, fx citatsamlinger, bog- eller ordlister optegnet i notesbøger eller på papirslipper. Interessen kunne samle sig om et bestemt vidensfelt som i tilfældet med Moth og det danske sprog eller, for at nævne et helt andet eksempel, den norske præst Edvard Edwardsens (1630-95) Bergensbeskrivelse, der også befinder sig i Det Kongelige Biblioteks manuskriptsamling.¹¹ Edwardsens arbejde blev heller ikke trykt (før i 1950'erne med Olav Brattegards udgave), men det blev flittigt brugt af Ludvig Holberg til værket om *Den Berømmelige Norske Handel-Stad Bergens Beskrivelse* (1737).¹² Mange havde imidlertid bredere interesser, som det fx ses af de bind, *collectanea*, som Peder Syv (1631-1702) har efterladt sig. I ordbogsartiklen er Moths udgangspunkt tekster og dermed den "humanistiske" samling (af historiske, litterære og sproglige kilder), men samlingerne kunne selvfølgelig på linje med den moderne og smallere betydning bestå af fysiske genstande: Bøger, manuskripter og mønter var gængse samleobjekter blandt de lærde. Dertil kom arkæologiske og naturhistoriske fund. Syv samlede naturhistoriske oplysninger til en aldrig udgivet "Nordisk Fauna" og til Peder Kyllings bog om dansk flora *Viridarium Danicum* (1688).¹³

Sagen – eller *problemet* ifølge eftertidens dom – var jo så bare, at det blev ved samlingerne, således at 1700-tallet, en påfaldende produktiv periode i dansk humanvidenskab, efterlod sig relativt få trykte værker, trods aktivt publicerende lærde som fx Albert Thura, Peder Terpager og Erik Pontoppidan. Der kan selvfølgelig have været flere forklaringer på den manglende meddelsomhed, herunder helt nøgterne udfordringer for publiceringen, der har med tidens bogmarkedsforhold at gøre. Forfattervilkårene var legendarisk dårlige på Moths tid.¹⁴ Det er imidlertid evident, at der også var tale om et mentalitetsspørgsmål. Vi kan lade filologen og misantropen Theodor Petrus (ca. 1630-72) sætte tonen: "Hvorfor skulle

---

10 Blair: *Too Much to Know*.

11 Eriksen: 'Edvard Edwardsens Bergensbeskrivelse'.

12 Edvardsen: *Bergen*.

13 Dahl: 'Peder Syv som Zoolog'.

14 Dahl: 'Forfattervilkaar'.

jeg meddele andre den Viden, jeg har erhvervet ved min sure Sved og med mange Omkostninger og Farer? Hvorfor skulle jeg anvende Penge paa Postbudene?"¹⁵ Et mere aristokratisk synspunkt parret med en mediekritisk skepsis over for bogmediet træffer vi hos Frederik Rostgaard (1671-1745), geheimearkivar og internationalt berømt bog- og manuskriptsamler, som ud over et vigtigt, men lille og eksklusivt udgiverarbejde (Kongeloven og dansk latindigtning) kun forfattede én bog, nemlig tre-bindskatalogen over sin egen bog- og manuskriptsamling, *Bibliotheca Rostgaardiana* (1726). Da hans mæcen spurgte ham, hvorfor han ikke skrev selv, svarede han fra Paris, hvor han var på biblioteksrejse, at "verden er fuld nok af middelmådige og ubrugelige bøger".¹⁶ I tilfældet Moth var det hans perfektionisme, der gjorde udslaget. Han nåede aldrig til et punkt med det enorme, udefra set ellers færdige ordbogsmanuskript, hvor resultatet forekom ham tilfredsstillende. Ellers var en almindelig tilbageholdenhed også på færde, fx hos filologen og digteren Laurids Kock (1634-1691), der gerne bidrog til andres arbejder, fx Peder Syvs folkevisesamlinger og ordbogsprojekt. I Syvs tilfælde var viljen til trykpublicering der, men hans virksomhed var for spredt og hans tid for knap til, at han kunne realisere sine mange projekter. Hans publikationsliste består af fem værker, mens hans publikationsplan, som han i 1683 vedlagde en ansøgning til kongen om titlen som kongelig filolog, består af 25 titler. På Det Kongelige Bibliotek er der samlinger og manuskriptfragmenter til en lang række af dem. Visse af udkastene består udelukkende af paratekst, fx titelblad og fortale, hvad der vidner om – forfængelige – trykintentioner.¹⁷ Der har givetvis til alle tider i videnskabshistorien været diskrete og uproduktive aktører, der af den ene eller den anden personlige eller strukturelle årsag ikke har villet eller kunnet publicere resultaterne af deres arbejde. Når årtierne omkring 1700 skiller sig ud, skyldes det ikke alene, at eksemplerne er så talrige, men også at man uvilkaarligt kommer til at kontrastere den indadvendte virksomhed med oplysningen som idé- og åndshistorisk epoke, oplysningen, hvor udadvendthed – i form af pragmativering, popularisering og publicering – omvendt blev et afgørende programpunkt. I tilfældet Jacob Bircherod (1693-1737) er kontrasten endnu mere grel. Han er samtidig med oplysningen, faktisk er han en smule yngre end både Holberg og den moderne historiker Hans Gram, to på hver sin vis kritisk-undersøgende ånder. Den velkendte og grundlæggende rigtige fortælling om dannelsen af et moderne, oplyst, intellektuelt rum, præget af bl.a. Holbergs bøger og nye tidsskrifter såsom *Videnskabernes Selskabs Skrifter*, som Gram initierede, vil nødvendigvis udgrænse en figur som Bircherod. Den velkendte historie fremstilledes mesterligt og mønstergyldigt på en europæisk baggrund i Paul Hazards idéhistoriske *La Crise de la conscience européenne, 1680-1715* (1935) om det mentale og kulturelle skifte ved

15 Cit. efter Petersen: *Illustreret dansk Litteraturhistorie* 1, 861.

16 Cit. efter Andersen: *Illustreret dansk Litteraturhistorie* 2, 328.

17 Jens Bjerring-Hansen: 'Kulturformidling', 98-100.

overgangen fra det 17. til det 18. århundrede som et veritabelt og irreversibelt brud: "Quel contraste! quel brusque passage!"¹⁸ Mere jordnært kender vi historien, når der i en dansk litteraturhistorisk sammenhæng tales om "Holbergtiden". Så er der gjort *tabula rasa*. Hvis man derimod fastholder et bredt perspektiv på perioden og indlemmer Bircherod og ligesindede, har vi at gøre med det, Reinhardt Koselleck har kaldt "det usamtidiges samtidighed".¹⁹ Historien får således to spor. De kan umiddelbart klassificeres som lærdommens udløb og oplysningens frembrud, altså som henholdsvis et taber- og et vindespor. Spørgsmålet er imidlertid, hvor stærkt dikotomien lærdom-oplysning skal betones. Eller anderledes formuleret: om der var en aktuel mening med den lærde galskab. Det kan Bircherod-eksemplet – det mest ekstreme, vi har – være med til at belyse.

JACOB BIRCHEROD

I *Dansk biografisk Leksikon* skriver bibliotekaren R. Paulli kritisk, men nøgternt i sin sammenfatning om Bircherod: "Han var en flittig samler uden dybere granskerevner, han skrev fortrinsvis på dansk, førte en let pen, men nåede inden sin død aldrig til større præstationer".²⁰ Den rosende bemærkning – at Bircherod ikke alene skrev på dansk, men også på et godt dansk – knytter sig givetvis til hans friske og udførlige *Reyse-Journal* fra en tur gennem Sverige i 1720 som sekretær for den danske diplomat P.V. Løvenørn på dennes rejse til Stockholm i anledning af fredsslutningen efter Store Nordiske Krig (udg. af Georg Christensen i 1924). I lyset af at han inden da havde opholdt sig fem år i udlandet, først som studerende i Halle, siden som omstrefjende student og endelig som ministersekretær i Paris, hvor han både gik i teatret og læste nye bøger, som det fremgår af hans *Remarquer fra Paris* (udg. af Rasmus Nyerup i *Danskes rejseiaagttagelser*, bd. 2, 1799), kunne man have forventet, at Bircherod ved sin hjemkomst til Danmark havde spillet en mere aktiv og udadvendt rolle i den gryende borgerlige offentlighed omkring 1720. Det var lige deromkring, hvor Holberg lavede rav i den med sin Skueplads, og hvor Joachim Wielandt påbegyndte sin tidsskriftsvirksomhed. Bircherod delagtiggjorde imidlertid ikke offentligheden i sine erfaringer. Stockholm-bogen blev alene meddelt en ven i brevform, mens Pariser-iaagttagelserne blev i skuffen. Efter nogle år som sekretær i Danske Kancelli, slog han sig i 1725 ned i sin fødeby Odense som landsdommer. I denne stilling havde den ugifte og barnløse mand masser af tid til sine sysler.

Jacob Bircherod var yngste og sidste skud på stammen i Bircherod-slægten, der med middelalderhistorikeren Birgitte Bøggild Johannsen kan betegnes som et "antikvarisk dynasti" omkring 1700.²¹ Blandt utallige projekter, der oftest

---

18 Hazard: *La crise*, 7.

19 Koselleck: *Studien*, 281.

20 Paulli: 'Jacob Bircherod'.

21 Johannsen: 'Slægten Bircherod'.

kredsede om forhold på Fyn, særligt hjembyen Odense, kan fremhæves onklerne Jens og Jacob Jacobsen Bircherods upublicerede manuskript fra omkring 1679 *Monumenta et Inscriptiones Otthinienses...*, en redegørelse for de odenseanske monumenter og indskrifter med fyldige historiske noter, som fortsat har kirkehistorisk værdi.²² Jacob Bircherods samlinger gik først og fremmest i en personalthistorisk retning, men som det fx fremgår af det fyldige håndsskrift om *Lærde Mænd fødte i Odense*, fortsatte de samtidig det lokalpatriotiske spor og dét på en måde, så man godt kan tale om nepotisme: Bircheroderne og indgifte lærde fylder store dele af pladsen.²³ Når man desuden finder et manuskript, der udførligt oplister *Lærde Mænd af det Navn Jacob*, synes man at nærme sig solipsismen.²⁴ I hvert fald kan man sige, at det var en informationstørst efter nære, håndgribelige fænomener og sammenhænge, der endte med at drive den vidtberejste Bircherod: øen og byen, standen, familien og navnet.

De overleverede af Bircherods håndskrifter fylder tusindvis af sider. Han har både haft arbejdsdisciplin og en udpræget evne til at holde verden ude, når han arbejdede i studerekammeret. Stoicisme kan man kalde den holdning, hvor (det nødvendige) engagement i det pulserende liv med dets stress balanceres med en kontemplativ tilbagetrækning fra verden. Som filosofisk retning og morallære krævede stoicismen, at man måtte bevare sjælero ved at forholde sig upåvirket af ydre hændelser og livsvilkår. Inspireret af Ciceros og Senecas tænkning øvede stoicismen stærk indflydelse i renæssancen (herhjemme bl.a. med udslag i Birgitte Thotts oversættelse af Senecas moralfilosofiske skrifter til dansk, 1658). Den stoiske mentalitet med ro, fordybelse og ensomhed (med tidens udtryk: "eenlighed") parret med en kritik af en overfladisk og ødsel tidsånd, kommer tydeligt til udtryk i et sent digt fra Bircherods hånd. Det har karakter af en statusopgørelse over livsvalg og livsværk:

Der ingen veed hvad hand vel der
i eenligheden skriver.
Kanske hand gode frugter bær,
og got fra sig der giver.
Ja meer end den som gaar omkring
og mæsker sig [her: lever overdådigt] blandt sine,
og gjør for resten ingen ting
for disse eller hine²⁵

---

²² *Ibid.*, 2.

²³ KglBib NKS 1207 4°.

²⁴ KglBib NKS 1216 f 4°.

²⁵ KglBibl GKS 3040i, 4°.

Paulli havde imidlertid ret. Der kom virkelig ingen større resultater ud af anstrengelserne. Det påfaldende og interessante er, at Bircherod alligevel nærede en forhåbning om, at hans skrifter ville gøre nytte deres indadvendte, hemmelige og kuriøse karakter til trods. Lad os gå lidt mere i dybden med dem og se på, hvad det kan være for gode frugter, som Bircherod med mere eller mindre retorisk forsigtighed ("Kanske") antyder eksistensen af.

BIRCHERODS "SMAA-AFHANDLINGER"

Blandt Bircherods papirer, der ligger spredt i forskellige samlinger på Det Kongelige Bibliotek, gemmer der sig under signaturen GkS 3018 b 4° en række umage optegnelser, katalogiseret som "Smaa-Afhandlinger".

Indhold

Manuskriptet rummer 11 selvstændige skrifter:

1. Lidet om Bibliotheker og de franske Comödier
2. Om at Skrive Böger
3. En Prøve hvorledes jeg ville at Kongens Historie skulle skrives
4. Lidet om Litanier og Psalmeböger
5. Lidet om Psalmer og Bönner
6. Om Psalmer og Lovsange
7. De antiquariis Danorum
8. Om ulyckelige poeter
9. Om ulyckelige lærde
10. En Samling om Lærde Mænd baade Fremmede og Danske af det Nafn Hans Eller Johannes
11. Uden titel (om en dunkel gravskrift).

Optegnelserne er af forskelligt indhold og omfang, og de knytter sig til forskellige perioder i forfatterskabet. Der er alt fra korte notitser om litteratur og teater i Paris (nr. 1-3) over det, man i mangel af bedre betegnelser med tidens udtryk kunne kalde for "miscellanea" (4-6 og 11) til mere omfattende, uafsluttede personal- og litterærhistoriske værker (7-10). Jeg vil her fremhæve nr. 8 og 10, som tilsammen kan kaste lys over arbejdsprocessen og erkendelsesinteressen bag Bircherods studier.

Om ulyckelige Poeter

Optegnelserne har den fulde titel, som efter tidens skik næsten glider over i en fortale, "De danske Poeter, som jeg veed at have været ulyckelige og vanhældige paa én eller anden Maade, men jeg taler intet om Fuskere, findes deri nogle, saa ere de mig uafviidende skreven af min ven. Ved JB og A[nders] Samsing. Med eet Register". Skriftet er på 64 små sider. Det behandler 43 digtere. Titlens "paa én eller anden Maade" er på sin plads, da kriterierne for, hvad der kendetegner en

ulykkelig eller uheldig skæbne, mildest talt er uklare. Vi har for eksempel Hans Skaaning, som styrtede ud af kirketårnet, og Povel Juul, som blev halshugget. Men dertil kommer Thomas Kingo, som ellers regnes for at være lidt af en lyk-kens pamfilius. Han er med, fordi hans "første Salmebog bleev reduceret", hvad man kan opfatte som en detalje i det større billede. Mere uklart indordnet er en magister Jørgen Carstens, som "var ulykkelig i det, han aldrig kunde forliges med nogen". Her er Bircherod så bornert eller økonomisk i sin information, at det pirrer læserens opmærksomhed. I det hele taget er der en spænding i skriftet mellem de mange ophobede personalhistoriske informationer og momentvis med-leven, nøgtern encyklopædistik og velskrevet, passagevis pointeret essayistik. Dorothea Engelbretsdatter, en af de mest tragiske figurer i dansk-norsk litteraturhistorie bliver spist af med en bemærkning om, at hun "var fattig i Alderdommen, men fik nogen Hielp fra fornemme Mennesker". Siderne om Povel Pedersen, en virkelig outsider, er trods den generelle nøgternhed gribende ved sin pointerede slutning: "Han var hengiven til Drukkenskab og siges at være funden død i en Rendesten i København". De brede kriterier gør selvfølgelig projektet mislyk- ket, idet alle skribenter i princippet kunne komme med. Man kan imidlertid også opfatte arbejdet som et pragmatisk forsøg med litteraturleksikonnet som genre. Albert Thuras latinske *Idea Historiae Litterariae Danorum* var kommet i 1723, og Bircherods skrift er for så vidt det første danske eksempel, idet der altså, hvad angår formidlingen, er en pragmatik på færde. Ligesom genren justeres til den dansk-norske situation og et praktisk overkommeligt udgangspunkt, bliver også sproget tilpasset de lokale forhold. I hvert fald barokforskningen har siden hen haft glæde af manuskriptet,²⁶ som også udmærker sig ved at være velordnet (efter kronologi) og let at navigere i (ved hjælp af et alfabetisk navnerregister).

*En Samling om Lærde Mænd baade Fremmede
og Danske af det Nafn Hans Eller Johannes*

Bircherod var en systematisk tænkende lærd. I dette skrift er det først og frem- mest den avancerede, men klare informationsorganisering, man kan fremhæve. Det er topografisk opdelt på det overordnede niveau, mens afsnittene er alfabe- tisk ordnet. Som supplement er der et udførligt navnerregister over adskillige si- der. Indholdet er stærkt præget af Bircherods lokale og familiære bias (alle fynske købstæder er med, og som i al personalhistorie af Bircherod fylder Bircheroder og Muler godt op). Kombinationen af systemtvang og særinteresser betyder samti- dig, at visse afsnit er parodisk sparsomme, fx den næsten tomme side om "Lærde Mænd paa Samsøe af det nafn Hans", der kun har to poster, eller at de er ufærdige, fx de blanke sider om Viborg Stift.

---

26 Nyerup: 'Povel Pedersen' og Blicher: 'Og Soel gik op'.

Internationale impulser

Trods deres kontingens og kuriositet er det interessant, at Bircherod ikke selv har opfundet de genrer, han arbejder i. Tværtimod stod han i tydelig forbindelse med international videnskab. Der er i begge tilfælde tale om epokale, europæiske fænomener med rod i *historia litteraria* (ty. Litterär-geschichte, da. litterærhistorie, senere lærdomshistorie). Det var en disciplin, praksis eller diskurs, der havde centrum i lærdomskulturen og universiteterne i Nordtyskland, og hvis hovedsag var at ordne, lagre og formidle (lærd) viden.²⁷ Genren "ulykkelige poeter" kan Bircherod bl.a. have ladet sig inspirere til af Gottlieb Spitzelius: *Infelix literatus* (1680). Også afhandlingen om de lærde Hans'er har sandsynligvis et internationalt (tysk) forbillede. Den tyske *historia literaria* blev i de første årtier af 1700-tallet mere og mere specialiseret og indadvendt, hvad der førte til en stigende latterliggørelse af ordensbestræbelserne i en tiltagende kritisk-debatterende offentlighed. I *Berlinische Monatsschrift* – tidsskriftet hvor Kant offentliggjorde sin berømte "Beantwortung der Frage: Was ist Aufklärung?" (1784) – skrev redaktøren Friedrich Gedike om den litterære (over)produktion i begyndelsen af det 18. århundrede i en sammenligning med den publicistiske excès i tidsskrifter og journaler mod slutningen af århundredet. I et oversat referat fra det danske tidsskrift *Minerva* (1784) satiriserer Gedike over de:

med Møie mageligen sammensankede, Litterairnotizer om lærde Blinde, lærde Tvillinge, lærde Pebersvende, lærde Hanreier, lærde Tobaksrøgere, lærde Fyrster, lærde Bønder, lærde af det Navn Thomas, Jacob, Georg etc., hvormed man i dette Aarhundredes første Decader [...] bebyrdede Litteraturen²⁸

Tættere på Bircherod i tid og sted havde publicisten Jens Schelderup Sneedorff som et programpunkt for "Det smagende Selskab" (1759) gjort op med "al den tabelige Skiemt, alle de vidtløftige og uskiønsomme Afhandlinger om ubetydelige Ting".²⁹ En ting var altså, at Bircherod havde svært ved at overføre de specialiserede genrer til den relativt stoffattige danske litterære kultur, jf. de blanke sider, noget andet var, at han var for sent ude. Dagsordenen var en anden i 1730'erne, også herhjemme. En forfatter som Holberg kunne ikke drømme om at konsultere denne form for litteratur, som han allerede med sit skønlitterære gennembrudsværk *Peder Paars* (1719-20) havde gjort grin med. Hertil kan man bemærke, at Holberg ved flere lejligheder sammenblander alkymisten Johann Faust med Johann Fust, den første bogtrykker, som havde sit navn i en kolofon.³⁰ Det peger på,

27 Om *Historia literaria* som genre, diskurs og mode-/reformvidenskab, jf. Grunert: *Historia literaria*.

28 Nyerup: 'Povl Pedersen', 33.

29 Cit. efter Fjord Jensen: *Dansk litteraturhistorie*, 260.

30 Horstbøll: *Meningmands medie*, 496.

at en håndbog om lærde mænd ved navn Hans (Johann), i en tysk sammenhæng gav en vis mening. Der var tusindvis af dem.

Tilblivelsen: informationsudveksling og kollektivitet

I et mere pragmatisk perspektiv giver Bircherods danske Hans-afhandling faktisk også mening. Den er ligesom et par af de mindre optegnelser fra samlingen (5, 6 og 11) skrevet i form af et brev til Hans Gram. I denne sammenhæng fungerer brevet som en fortale til optegnelserne. Der er behørig barok titulatur, og tonen bærer præg af en respektfuldhed, der er naturlig i et over-underordningsforhold – Gram var justitsråd og professor – men den er ikke underdanig. De to stod i jævnlig korrespondance. Yderligere breve til Gram er overleveret, ligesom der fandtes en lang række breve, som Gram skrev til Bircherod med besvarelser af historiske forespørgsler. De blev dog alle brændt ved Bircherods død.³¹ Som Ellen Jørgensen har påpeget i sin afhandling om Hans Gram som moderne historiker, var han også gammeldags polyhistor.³² Han hjalp Bircherod, ikke alene med oplysninger, men også derved, at han som den eneste ”approberede” dennes skrift om Lærde mænd på Fyn, hvad der end skal ligge i det – en intern anerkendelse eller en ekstern anbefaling?³³ Omvendt leverede Bircherod information til Gram, og som ekstra tak associerede han nu den fremmeste danske ”Hans” til en større europæisk og dansk lærdomshistorisk sammenhæng i laug af navnebrødre.

I nogle dedicerende linjer kobles en udadvendt netværksevirkosomhed med den indadvendte og verdensopgivende attitude, som vi så i digtet ovenfor:

Her skriver jeg en vidtløftig samling om lærde mænd af det navn Hans eller Johannes, der er skreven for Hr. Justitsraadz' skyld alene, og jeg formoeder, at om det end bliver til intet, som jeg selv veed [dvs. har erfaret], jeg da dog ikke bliver blameret for min intention og store møje.³⁴

Information kunne altså handles med vernetjenester og moralsk opbakning som betaling. Og den stuelærde virksomhed viser sig tillige at være en kollektiv anstrengelse. Også afhandlingen om ulykkelige poeter er i virkeligheden et kollektivprojekt, der er blevet med under medvirken – evt. fordærvende! – af Anders Samsing, jf. den fulde titel ovenfor. Nederst på bladet til dette skrift har Bircherod lagt op til en fortsat, kollegial forædling af arbejdet: ”andre maa forbedre dette”, stå der noteret. Endnu et lønligt håb om et litterært efterliv.

”Andre maa forbedre dette” – altså der skal pilles yderligere ved manuskriptet, føjes til, justeres, omordnes og renskrives, tænkte Bircherod. Det er en redelig

31 Ilsøe: *Biblioteker til salg*, 115.

32 Jørgensen: 'Hans Gram', 166.

33 GkS 3018 b 4°, nr. 10.

34 GkS 3018 b 4°, nr. 8.

og sandhedsdru, men også en karakteristisk uopfindsom og træg intellektualitet, der er i aktion. Den udmøntede sig desuden i de mange excerpter (af excerpter), genbrug af familiens optegnelser og lister, samt krydsbelysning af stof med næsten identisk perspektiv. Hans Mule fx var både en fynsk lærd, en Hans og en ulykkelig lærd!

OPLYSNING, ORIENTERING OG "INFORMATION OVERLOAD"

Opsamlende kan man sige, at vi med Bircherods papirer har at gøre med det, som den tyske mediehistoriker og filosof Friedrich Kittler har kaldt for "endlose Zirkulation" i tiden før oplysningen, altså en videnskabelig kommunikation, hvor mere eller mindre identisk information blev bearbejdet igen og igen uden en ny vidensproduktion som grundlag eller nye indsigter som mål og uden forestillinger om en ekstern målgruppe.³⁵ Med den begrænsede lyst og vilje til trykpublicering fremstår den dansk-norske provins af Den lærde republik som et eminent eksempel på dette (undergangs)fænomen. Vi har altså en indadvendt, lukket forestilling om informationsudveksling, der brydes med nye tendenser til kritik, filtrering og popularisering. Men som en vigtig nuance til denne hovedkonklusion må man fastholde tendenserne til det, jeg har kaldt pragmativering af viden blandt de lærde, fx videreførelsen af den gamle humanistiske kollaborative arbejdsform, i epistolære netværk (Bircherod-Gram) og via samproduktion (Bircherod-Samsing), samt ikke mindst Bircherods insisteren på dansk som videnskabssprog. Her var han helt på linje med Holberg.

En måske endnu vigtigere nuancering af dikotomien lærdom-oplysning knytter sig til selve trangen til at indsamle, håndtere og ordne større informationsmængder, så de kan omdannes til et så vidt muligt ordnet og lukket vidensfelt. Denne bestræbelse kan ses som et udslag af en idé- og informationshistorisk situation, som var fælles for lærdommens og oplysningens folk. Den var kendetegnet ved en udbredt skepsis og utryghed over for de stigende mængder information, som sprøjtede ud af trykpresserne. Begrebet "information overload" knytter sig til det moderne, egentlige informationsfund, men fornemmelserne og følelserne er ikke nye. Ann Blair har påvist dem i både antikken og renæssancen, mens flere 1700-talsforskere har registreret en form for kulmination i det århundrede, hvor fx tidsskrifter og romaner slår igennem, og det moderne anonyme publikum bliver til.³⁶ 1700-tallets trykproduktion kan synes overskuelig med moderne øjne, men set fra et 1700-talsperspektiv var den enorm. Også i dette århundrede

35 "Die Gelehrtenrepublik ist und bleibt endlose Zirkulation, ein Aufschreibesystem ohne Produzenten und Konsumenten", Kittler: Aufschreibesysteme, 12.

36 Blair, *Too Much to Know*, 1-24 samt Rosenberg: 'Information overload' og Bjerring-Hansen: *Holberg*, 54-60.

fordobledes det samlede output fra de europæiske trykpresser, som det havde været tilfældet i de to forrige århundreder.³⁷

Blandt de lærde kan vi aflæse skepsissen både direkte i form af klagende udbrud over mængden af bøger (Rostgaards Pariserbrev) og verdens larm generelt (Bircherods studerekammerdigt), men også indirekte i deres praksisser, dels deres ikke-publicering, dels den nævnte tilbøjelighed, der hos Bircherod er ekstrem, til ikke at udvide det videnskabelige felt, samt at arbejde med at ordne historien fremfor at beskæftige sig med nutiden, idet ny information holdes ude. Karakteristisk er det i den forbindelse, at Bircherod ikke følte nogen dybere trang til at meddele offentligheden om sin Sverigesrejse, selv om den involverede højaktuelt politisk stof og udspillede sig i en geografi, der var ganske ukendt for et dansk publikum på denne tid.³⁸ Man isolerede sig i en tryk boble. I den samme situation og med en beslægtet motivation reagerede de oplyste intellektuelle anderledes. Holberg fx var skeptisk over for tidskriftslitteraturen og spekulationsprojekter fra bogtrykkerne, men han insisterede på at spille på den samme bane, idet hans modsvar var at kombinere populære formidlingsgreb med et moralsk og filosofisk perspektiv i store, ordentlige bogprojekter. "Gode bøger" taler han om igen og igen, i modsætning til *dårlige* bøger selvfølgelig, men også til *ingen* bøger! Her er der parallelitet til ambitionen bag den store franske encyklopædi, som ifølge Diderot skulle erstatte det Babelstårn af unyttige bøger, der hobede sig op omkring ham.³⁹ Der er nærmest ufatteligt langt mellem Bircherod og Diderot, men de er fælles om en optagethed af informationshåndtering. Og de peger hver på sin måde på, at 1700-tallet er et vigtigt terræn at udforske for en informationshistorie med et langstrakt perspektiv.

Som et afsluttende perspektiv kan man fremhæve, at de brudflader mellem arkiverings- og systematiseringsbestrebelse og mere kritiske og formidlende hensyn, som kan ses i omgangen med information i 1700-tallet, også kan aflæses i informationssamfundets senere udvikling. Oplagt er dette i humanioras nyere historie, idet den lærde arv i forskellige situationer er blevet genaktiveret. 1700-tallets lærde har spillet en vigtig rolle ved ikke alene at fastholde, men også forfine de informationsvidenskabelige værktøjer, som blev udviklet af renæssancens humanister inden for bibliografi, leksikografi, editionsfilologi m.v. Der blev fx brug for de overleverede praksisser til informationshåndtering omkring år 1900, hvor fremtrædende forskere prioriterede at modernisere disse værktøjer som led i konsolideringen af de humanistiske fag, idet de samtidig selvstændiggjorde sig som discipliner i sin egen ret. Den amerikanske historiker Tom Scheinfeldt hævdede i 2008, at vi nu nærmer os et tilsvarende metodologisk moment: "vi er på vej ind i en ny videnskabelig fase, der ikke vil blive domineret

37 Buringh og Van Zanden, 'Charting the 'Rise of the West'', fig. 4.

38 Bircherod: *Rejse til Stockholm* (Georg Christensens forord, 1).

39 Rosenberg: 'Information Overload', 1.

af idéer, men endnu en gang af organisatorisk virksomhed. Organiseringen angår både viden, os selv og vores arbejde”.⁴⁰ Med den opblomstring, som Digital Humanities har oplevet siden da, synes Scheinfeldts iagttagelse så meget desto mere rigtig og vigtig. Den digitale humaniora stiller nye krav til, hvordan vi ordner og sikrer information til fremtiden. ”Big-data”-analyser og ”distant reading” kræver som fundament et pålideligt sæt af data, som er grundigt excerperet, konsekvent systematiseret og forsvarligt arkiveret. På den anden side skal der nødvendigvis skarpe forskningsspørgsmål, tværfaglig udveksling og metodekritik på banen. Digitaliseringen af humanforskningen rummer med andre ord den udfordring at få metodologi, værktøjer og maskineri til at spille sammen med de motivationer og erkendelsesinteresser i den moderne kritiske humanvidenskab, som blev til efter en epoke, hvor informationshåndteringen havde været et mål i sig selv.

LITTERATUR

Utrykte kilder

KglBib NKS 1207 4°

KglBib NKS 1216 f 4°

KglBibl Gks 3018 b 4°

KglBibl GKS 3040i, 4°

Trykte kilder

Andersen, Vilhelm: *Illustreret dansk Litteraturhistorie*, bd. 2: *Det attende Aarhundrede*, København: Gyldendal, 1934.

Bircherod, Jacob: *Rejse til Stockholm 1720* (v. Georg Christensen), København: Aschehoug, 1924.

Bjerring-Hansen, Jens: 'Vidensamfundets forhistorie. En introduktion til nyere, international udforskning af tidligmoderne videnskulturer ca. 1500-1800', *Fund og Forskning*, 2013, 423-456.

Bjerring-Hansen, Jens: 'Kulturformidling i det lærde tidsrum. Om Peder Syvs *Betenkninger*... i anledning af 350-året', *Danske Studier* 2013, 97-115.

Bjerring-Hansen, Jens: 'Moths ordbogsprojekt i kulturhistorisk kontekst', 2015. <http://moths-ordbog.dk/digital-mothlitteratur/moths-ordbogsprojekt-i-kulturhistorisk-kontekst> (13-10-2016).

Bjerring-Hansen Jens og Lasse Horne Kjældgaard: 'Infrastruktur i humaniora'. I David Budtz Pedersen m.fl. (red.): *Kampen om disciplinerne. Viden og videnskabelighed i humanistisk forskning*, København: Hans Reitzel, 2015, 101-110.

Blair, Ann M.: *Too Much to Know. Managing Scholarly Information before the Modern Age*, New Haven/London: Harvard UP, 2010.

Blicher, Henrik: 'Og Soel gik op paa tydsk – om Poul Pedersen Philedors Kierligheds Endrings og Undrings Spiel', *Danske Studier* 1989, 69-100.

Buringh, E.J.L. Van Zanden, 'Charting the "Rise of the West": Manuscripts and Printed Books in Europe – A Long-Term Perspective from the Sixth through Eighteenth Centuries', *Journal of Economic History*, 69, 2009, 409-445.

Dahl, Svend: 'Peder Syv som Zoolog. Et gammelt Udkast til en *Nordisk Fauna*', *Danske Studier*, 1909, 51-68.

---

40 Cit. efter Bjerring-Hansen & Kjældgaard, 'Forskningsinfrastruktur i humaniora', 107-108.

- Dahl, Svend: 'Forfattervilkaar i Holbergs Tidsalder. Thormod Torfæus og hans Bogtrykkere', *Nordisk tidskrift för bok- och biblioteksväsen*, 1, 1914, 335-352.
- Engelsing, Rolf: 'Die Perioden der Lesergeschichte in der Neuzeit', *Archiv für Geschichte des Buchwesens*, 10, 1970, 945-1002.
- Edwardsen, Edvard: *Bergen*, I-II (ved Olav Brattegard). Bergen: Bergens historiske forening, 1951-52.
- Eriksen, Anne: 'Edvard Edwardsens Bergensbeskrivelse og den europeiske antikvarianismen', *Historisk tidsskrift* (Oslo), 92, 2013, 385-404.
- Fjord Jensen, J. m.fl. (red.): *Dansk litteraturhistorie 4: Patriotismens tid 1746-1807*, København: Gyldendal, 1983.
- Grafton, Anthony: 'The World of the Polyhistor: Humanism and Encyclopedism', *Central European History*, 18 (1), 1985, 31-47.
- Grunert, Frank: *Historia literaria. Neuordnung des Wissens im 17. und 18. Jahrhundert*, Berlin: Akademie Verlag, 2007.
- Hazard, Paul: *La crise de conscience européenne*, Paris: Gallimard, 1961 (1935).
- Holberg, Ludvig: *Dannemarks og Norges Beskrivelse*, København, 1729. Cit. efter www.holbergsskrifter.dk (21-03-2017).
- Horstbøll, Henrik: *Meningmands medie. Det folkelige bogtryk i Danmark 1500-1840*, København: Museum Tusulanums Forlag, 1999.
- Ilsøe, Harald: *Biblioteker til salg. Om danske bogauktioner og kataloger 1661-1811*, København: Museum Tusulanums Forlag, 2007.
- Johannsen, Birgitte Bøggild: 'Slægten Bircherod. Et antikvarisk dynasti fra o. 1700'. I Janus Møller Jensen (red.): *Fynske Antikvarer. Mindre Skrifter udgivet af Center for Middelalderstudier ved Syddansk Universitet*, nr. 24, Odense, 2005, 1-35.
- Jørgensen, Ellen: 'Hans Gram. Et historiografisk Forsøg', *Historisk Tidsskrift*, 9 (3), 1925, 166-191.
- Kittler, Friedrich: *Aufschreibesysteme 1800/1900*, München: Wilhelm Fink Verlag, 1985.
- Koselleck, Reinhardt: *Studien zum Beginn der modernen Welt*, Stuttgart: Klett Cotta, 1977.
- Mulso, Martin: *Prekäres Wissen. Eine andere Ideengeschichte der Frühen Neuzeit*, Berlin: Suhrkamp, 2012.
- Mulso, Martin & Helmut Zedelmaier (red.): *Die Praktiken der Gelehrsamkeit in der Frühen Neuzeit*, Tübingen: Niemeyer Verlag, 2001.
- Nunberg, Geoffrey: 'Farewell to the Information Age'. I G. Nunberg (red.): *The Future of the Book*, Berkeley: University of California Press, 1996, 103-105.
- Nyerup, Rasmus: 'Povel Pedersen. Et Bidrag til Danmarks poetiske Litteratur', *Minerva* 1 (2), 1785, 33-55.
- Paulli, R.: 'Jacob Bircherod'. I *Dansk Biografisk Leksikon* (3. udg.), København: Gyldendal, 1979-84). <http://denstoredanske.dk/index.php?sideId=287035> (21-03-2017).
- Petersen, Carl S.: *Illustreret dansk Litteraturhistorie*, bd. I: *Den danske Litteratur fra Folkevandringsstiden indtil Holberg* (under medvirken af R. Paulli), København: Gyldendal, 1929.
- Rosenberg, Daniel: 'Early Modern Information Overload', *Journal of the History of Ideas* 64/1, 2003, 1-9.

JENS BJERRING-HANSEN

PH.D, PROJEKTLEDER

DET DANSKE SPROG- OG LITTERATURELSKAB, DSL

CHRISTIANS BRYGGE 1

1219 KØBENHAVN K

E-MAIL: JBH@DSL.DK

ABSTRACT

**Jens Bjerring-Hansen: Early Modern Information Management.
Jacob Bircherod's Papers and the 18th century Republic of Letters**

The paper is concerned with the learned production of knowledge in 18th century Denmark-Norway which on the one hand was enormous, and on the other hand, mostly unpublished. As a legacy from the more extrovert and critical intellectual movement of the Enlightenment, the terms "collector" and "collection" became disparaging expressions. Inspired by the current international exploration of early modern cultures of knowledge, the paper highlights the learned aspirations with an eye for more innovative aspects and practices. These projects can be regarded as epochal examples of what today is referred to as information management. Empirically, the main focus is on the Danish high court judge and independent scholar Jacob Bircherod (1693-1737). His records on topography, history and literature appear thoroughly eccentric and provincial, e.g. his notebooks "A collection of learned men, both foreign and Danish, named Hans or Johannes" or "On unhappy or unlucky poets". Yet, works like these were conceived in close dialogue with professional Danish scholars (for instance the historian Hans Gram) as well as current international scholarly trends (especially the German genre, *Historia literaria*). With the papers and learned practises of Bircherod as a perspective on early modern history of knowledge and information management, the paper emphasises the pragmatic efforts of the learned to create order and means of orientations in an exploding knowledge base. The idea is not to backdate "the information society", but rather to point to how problems, practises, and mental strategies regarding information growth and management have a long pre-history.